

PROGRAM EDUKACJI KULTUROWEJ – BIAŁYSTOK Z KULTURĄ (PEK)

Realizator zadania – opracowanie Programu: Galeria im. Sleńdzińskich

Koordynatorka zadania: Monika Marciniak

Autorzy opracowania: Patrycja Kownacka (Kultura i dostępność)

Monika Marciniak (Animacja społeczna)

Paweł Matyszewski (Kultura i ekologia)

Karol Wittels (Kultura i demokracja)

Doradcy: Beata Sienkiewicz-Górska (Edukacja formalna)

Przemek Waczyński (Dobrostan i rozwój kadr kultury)

Współczesność charakteryzuje się ogromną dynamiką zmian wprowadzając falę globalnych wyzwań cywilizacyjnych i czyniąc długofalowe planowanie koniecznością. Aby sprostać zagrożeniom klimatycznym, migracyjnym i technologicznym niezbędne jest rozwijanie rezyliencji (zdolności adaptacyjnych) oraz społeczno-emocjonalnych kompetencji.

Program Edukacji Kulturowej (PEK, Program) jest kluczowym instrumentem strategicznym odpowiadającym na te potrzeby mieszkańców Białegostoku.

Program skierowany jest do wszystkich mieszkańców Białegostoku i ma za zadanie inspirować do realizacji działań umożliwiających rozwój edukacyjny i kulturowy oraz promować postawy równego traktowania, niedyskryminacji, jak i otwartości na różnorodność, co jest istotne w kontekście integracji cudzoziemców z lokalną społecznością.

PEK uwzględnia również działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, integrując kulturę z edukacją ekologiczną. Realizacja tego celu przyczynia się do budowania Miasta Świadomego, zwiększającego kompetencje na temat gospodarowania zasobami oraz wrażliwość na potrzeby ochrony środowiska jako dobra wspólnego.

Edukacja kulturowa (zapisywana dalej również jako EK) to proces nabywania kompetencji kluczowych – w tym w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej – przygotowującym jednostki do twórczego i aktywnego uczestnictwa w kulturze. Jako fundament rozwoju społecznego i obywatelskiego daje również przestrzeń do rozwijania działań, które mają fundamentalne znaczenie dla harmonijnego rozwoju i jednostek, i zbiorowości.

EK uczy także zaangażowanego i świadomego uczestnictwa w życiu społecznym, służy umacnianiu świadomości obywatelskiej oraz wzmacnianiu kapitału społecznego. Dzięki współpracy i twórczej aktywności kultura buduje sieć relacji, zaufania i solidarności, stanowiąc podstawę społecznej integracji.

Na potrzeby Programu przyjmuje się, że edukacja kulturowa¹:

- to wszelkie działania, które przygotowują jednostki do twórczego, aktywnego, krytycznego uczestnictwa w kulturze, społeczeństwie obywatelskim oraz do zmierzania się z wyzwaniami współczesnego świata;
- stanowi zarówno proces, jak i sieć współpracy między instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi, placówkami oświatowymi, grupami nieformalnymi, twórcami i edukatorami;
- dąży do systemowego i długofalowego wspierania rozwoju kompetencji kulturowych mieszkańców, rozumianych jako umiejętność rozumienia, tworzenia i współlistnienia wartości w zróżnicowanym społeczeństwie miejskim z uwzględnieniem lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz historii.

¹ Inspiracją dla autorów Programu jest definicja Edukacji Kulturowej autorstwa Marka Krajewskiego: *Po co nam edukacja kulturowa? Próba definicji* [w:] Katarzyna Kułakowska (red.), Mazowiecki Instytut Kultury, Warszawa 2016.

WSTĘP

Niniejszy dokument stanowi efekt pracy Zespołu Ekspertów reprezentujących różnorodne obszary związane z edukacją kulturową. Pracując nad obszarami interwencji strategicznej Programu autorzy opierali się przede wszystkim na „Strategii Rozwoju Miasta Białegostoku do roku 2030” oraz „Diagnozie stanu edukacji kulturalnej Białegostoku”, ale także na innych raportach badawczych dotyczących stanu kultury i edukacji kulturowej Białegostoku, województwa podlaskiego, ale też badań ogólnopolskich.

W toku prac uznano, że Program powinien uwzględniać następujące obszary merytoryczne jak i zarządcze:

- powiązać działania z zakresu edukacji kulturowej ze specyfiką miasta i regionu;
- stale poszerzać i włączać nowe grupy odbiorców oferty kulturalnej;
- aktywnie działać na rzecz likwidowania barier w dostępie do oferty kulturalnej;
- działać na rzecz stałego podnoszenia kompetencji edukatorów i animatorów, przeciwdziałania ich wypaleniu zawodowemu, wzmacniania ich pozycji w strukturach instytucji kultury;
- stworzyć zintegrowany i skuteczny system informowania i promowania edukacji kulturalnej;
- budować sieci powiązań pomiędzy sektorem kultury a innymi sektorami, w szczególności oświaty, ekologii i organizacji społecznych;
- realizować badania diagnostyczne w obszarze kultury, w szczególności badania potencjałów i potrzeb mieszkańców Białegostoku;
- skutecznie zarządzać ograniczonymi zasobami poprzez zaadaptowanie dostępnych przestrzeni i wymianę zasobów pomiędzy podmiotami kultury;
- inspirować i aktywnie wspierać podmioty mające na celu pozyskiwanie dodatkowych środków zewnętrznych na działania z zakresu edukacji kulturowej.

OSADZENIE PROGRAMU W STRATEGII ROZWOJU MIASTA

Program Edukacji Kulturowej jest zgodny ze Strategią Rozwoju Miasta Białegostoku do roku 2030. W szczególności realizuje następujące cele operacyjne:

Cel Operacyjny	Kierunki Działań (KD) uzasadniające PEK	Uzasadnienie dla PEK
K.1. Kompetentni mieszkańcy	K.1.3. Kształtowanie kompetencji kluczowych (w tym przedsiębiorczości)	Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej są uznawane za jedną z ośmiu kluczowych kompetencji w procesie uczenia się przez całe życie. EK ma na celu podnoszenie kompetencji kulturowych mieszkańców.
	K.1.7. Kształcenie przez całe życie	EK powinna być powszechna i dostępna dla wszystkich grup wiekowych. Cele te obejmują rozpoznawanie potrzeb edukacyjnych różnych grup wiekowych i promocję idei uczenia się przez całe życie.
K.3. Aktywni i bezpieczni mieszkańcy	K.3.5. Aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluceniem społecznym	Działalność placówek kulturalnych, w tym EK, ma służyć jako narzędzie integrujące grupy osób wykluczonych.
	K.3.8. Integracja obcokrajowców /cudzoziemców	Program edukacji kulturowej może stanowić kluczowe narzędzie wspierające integrację imigrantów i uchodźców. W ramach tego planowane jest prowadzenie działań umożliwiających rozwój edukacyjny i kulturowy oraz stymulowanie wzrostu działań placówek kulturalnych, które mogłyby pełnić funkcje integrujące.
	K.3.4. Działania prewencyjne wobec ryzykownych zachowań młodego pokolenia	Rozwój atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu dla młodych osób to jedno z możliwych wskazywanych działań, jakie EK może dostarczyć w ramach tych aktywności.
K.4. Otwarci mieszkańcy	K.4.4. Promocja kultury – edukacja kulturalna oraz wspieranie oddolnych inicjatyw kulturalnych	To jest bezpośredni cel uzasadniający PEK. Obejmuje on zwiększanie kompetencji kulturowych mieszkańców, rozwój oferty kulturalnej na białostockich osiedlach, a także wspieranie animatorów życia kulturalnego, czy rozwój projektów kulturalnych z krajowymi i międzynarodowymi partnerami.

	K.4.1. Rozwój postaw równego traktowania, niedyskryminacji i otwartości na różnorodność	Plan programowy obejmuje prowadzenie działań edukacyjnych w zakresie różnorodności, przeciwdziałaniu dyskryminacji i otwartości na wszystkich poziomach edukacji. EK ma na celu niwelowanie nierówności i przeciwdziałanie wykluczeniu, wspierając zróżnicowanie kulturowe.
	K.4.2. Wzrost aktywności i partycypacji społeczności lokalnych oraz rozwój więzi społecznych na poziomie lokalnym	Obejmuje działania edukacyjne na rzecz budowania postaw dzieci i młodzieży do aktywności społecznej i udziału w kulturze, rozwój kompetencji rodziców i/lub nauczycieli w tym zakresie. EK sprzyja integracji społecznej.
	K.4.5. Wspieranie lokalnych artystów, kadr kultury	Wymaga działań w zakresie edukacji kulturalnej oraz długofalowego podejścia do działań kulturalnych i stworzenia kompetentnej kadry menadżerskiej. PEK planowany jest jako program mający wzmacniać kadry kultury.
S.3. Miasto świadome	S.3.1. Zwiększenie kompetencji na temat gospodarowania zasobami i neutralności klimatycznej	Zaangażowanie mieszkańców i zmiana ich zachowań wymaga edukacji i zwiększania świadomości. Działania polegają na tworzeniu zintegrowanych terytorialnie programów edukacyjnych w zakresie ekokompetencji kierowanych do dzieci, młodzieży i osób dorosłych.
	S.3.2. Poprawa świadomości ekologicznej i wrażliwości społecznej na potrzeby ochrony środowiska jako dobra wspólnego	Obejmuje inicjowanie działań edukacyjnych i popularyzatorskich promujących dobre praktyki. Jako że SRMB 2030 kładzie większy nacisk na edukację ekologiczną, Program Edukacji Kulturowej powinien wypełnić lukę w zakresie powiązania działań edukacyjnych z ekologią.
P.1. Racjonalne zagospodarowanie	P.1.3. Rozwój wysokiej jakości przestrzeni publicznych, miejsc rekreacji oraz terenów zielonych. Wykorzystanie terenów zielonych na potrzeby aktywnej rekreacji przy	Działania PEK mogą być realizowane w przestrzeniach publicznych i przyrodniczych (np. bulwary, parki), przyczyniając się do edukacji przyrodniczej i promowania racjonalnego gospodarowania przestrzenią.

	poszanowaniu walorów środowiska	
	P.1.4. Przestrzeń miasta odporna na negatywne skutki zmian klimatu. Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych z zakresu zagospodarowania wód opadowych	Chociaż jest to cel techniczno-przestrzenny, realizacja wymaga działań edukacyjnych i popularyzatorskich dotyczących np. dobrych praktyk gospodarowania wodą.
P.2.1. Dostępność przestrzeni dla użytkowników ze szczególnymi potrzebami	Edukacja wszystkich grup wiekowych i wszystkich grup użytkowników oraz tworzenie pozytywnych rozwiązań jako przykładów i ich rozpowszechnianie (projektowanie uniwersalne)	PEK musi uwzględniać standardy dostępności i otwartości, a działania mają służyć integracji osób z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami, co wymaga szkoleń dla kadr i edukacji społecznej.

I. OBSZARY INTERWENCJI STRATEGICZNEJ

Obszary interwencji są kluczowymi płaszczyznami, na których należy skoncentrować wysiłki, aby osiągnąć cele PEK. Obszary te zostały wskazane na podstawie Diagnozy Stanu Edukacji Kulturalnej w Białymstoku oraz warsztatów przeprowadzonych w Zespole Eksperckim pracującym nad PEK-iem. Zaliczają się do nich:

1. Wzmacnianie kompetencji i profesjonalizacja kadr kultury oraz zarządzanie wiedzą

Diagnoza wykazała, że instytucje często mają małą świadomość formalnych ram prowadzonej działalności edukacyjnej. Konieczna jest profesjonalizacja zawodu edukatora oraz wzmacnianie lokalnych artystów i animatorów (np. poprzez stypendia i nagrody).

Kluczowe interwencje:

- sieciowanie i wymiana doświadczeń;
- podnoszenie kwalifikacji;
- badania i ewaluacja;
- wzmacnianie statusu edukatorów i animatorów.

2. Rozwój partycypacyjnej oferty kulturalnej i animacyjnej poza centrum miasta

Zdiagnozowano potrzebę decentralizacji działalności kulturalnej i zwiększenia dostępu do usług podstawowych na osiedlach. Należy aktywizować lokalne przestrzenie publiczne.

Kluczowe interwencje:

- wspieranie oddolnych inicjatyw;
- rezydencje na osiedlach;
- tworzenie przestrzeni pod pracownie artystyczne;
- wzmacnianie wspólnot lokalnych.

3. Zwiększanie dostępności oferty kulturalnej

Pomimo istnienia różnorodnych działań w tym obszarze utrzymuje się infrastrukturalna niedostępność wielu instytucji dla osób z niepełnosprawnością ruchu oraz niski poziom świadomości dotyczący potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Kluczowe interwencje:

- infrastruktura i cyfryzacja;
- edukacja dla dostępności;
- Integracja mniejszości.

4. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju i ekokompetencji

Strategia Miasta kładzie nacisk na kwestie ekologiczne (zrównoważony rozwój, ekomiasto). Kultura powinna iść w kierunku zrównoważonego rozwoju. Wzmocnienie systemu przyrodniczego miasta jest kluczowe, a tereny zielone mają pełnić funkcje edukacji przyrodniczej.

Kluczowe interwencje:

- edukacja ekologiczno - kulturalna;
- wsparcie projektów proekologicznych;
- gospodarka zasobami - zgodnie z ideą gospodarki o obiegu zamkniętym.

5. Rozwój Zintegrowanego Systemu Informacji i Komunikacji o Kulturze

Mieszkańcy, zwłaszcza młodzież, wyrażają niezadowolenie z poziomu informacji o wydarzeniach, które są rozproszone. Istnieje więc potrzeba poprawy skuteczności promocji i komunikacji działań. Badania odbiorców są niezbędne do podejmowania świadomych decyzji o uczestnictwie w kulturze.

Kluczowe interwencje:

- centralizacja informacji - systematyczne zamieszczanie informacji na temat aktualnych wydarzeń, z zastosowaniem kanałów dobranych do konkretnych grup docelowych, informacje na temat zasobów („Zasobnik”);
- współpraca i rzecznictwo;
- badania uczestników.

II. MISJA. WIZJA. WARTOŚCI PROGRAMU

Misją Programu Edukacji Kulturowej jest systematyczne wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego Białegostoku poprzez tworzenie partycypacyjnej, inkluzywnej i zdecentralizowanej oferty kulturalnej dla wszystkich jego mieszkańców, niezależnie od wieku czy pochodzenia.

Dąży się do profesjonalizacji kadr kultury, rozwijania kompetencji kluczowych oraz budowania wzajemnego zaufania, solidarności i tożsamości kulturowej poprzez działania włączające i wspierające mniejszości.

MISJA PROGRAMU EDUKACJI KULTUROWEJ

Miasto Białystok:

- dąży do tworzenia zrównoważonej przestrzeni rozwoju kultury, sztuki, edukacji i przyrody;
- wspiera twórców oraz instytucje kultury i szkoły, dbając o warunki sprzyjające powstawaniu i prezentacji nowych zjawisk artystycznych.

Celem miasta jest budowanie wspólnoty opartej na dialogu, szacunku dla dziedzictwa i otwartości na współczesność, w której kultura staje się źródłem tożsamości, integracji i dobrostanu mieszkańców.

WIZJA PROGRAMU PROGRAM EDUKACJI KULTUROWEJ

IV. CELE STRATEGICZNE

CEL STRATEGICZNY A. WSPARCIE KADR KULTURY (wiedza i dobrostan)

CEL STRATEGICZNY B. ROZWÓJ DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH I ANIMACYJNYCH

CEL STRATEGICZNY C. ROZWÓJ DOSTĘPNOŚCI W OBSZARZE KULTURY

CEL STRATEGICZNY D. DZIAŁANIA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

CEL STRATEGICZNY E. ZARZĄDZANIE WIEDZĄ I RZECZNICTWO

OCENA CELÓW STRATEGICZNYCH I SKUTKI BRAKU INTERWENCJI

CEL STRATEGICZNY	UZASADNIENIE POTRZEBY REALIZACJI CELU	SKUTKI BRAKU INTERWENCJI
I. WSPARCIE KADR KULTURY (wiedza i dobrostan)	Wśród edukatorów powszechny jest problem wypalenia zawodowego lub przemęczenia wynikający ze zbyt intensywnej pracy. Praca edukacyjna bywa postrzegana w instytucjach jako mniej ważna i poboczna (np. względem kuratorów), a edukatorzy często nie są włączani w prace koncepcyjne. Kadra nie zawsze posiada wystarczające kompetencje do pracy ze współczesną młodzieżą i nie jest szkolona w zakresie dostępności i projektowania uniwersalnego. Ponadto, organizacje pozarządowe (NGO) są uzależnione od projektów („grantoza”), co prowadzi do prekaryjności i braku stabilizacji kadry.	• Wzrost frustracji i wypalenia zawodowego wśród pracowników. • Ograniczenie innowacyjności działań, utrzymanie metod podawczych i brak otwarcia na nowe wyzwania (tj. ekologia). • Utrwalenie niskiej pozycji edukacji w strukturach instytucji, co prowadzi do napięć między działami. Działania edukacyjne są realizowane bez pełnej świadomości dokumentów strategicznych Miasta, co utrudnia osiągnięcie długofalowych celów. Niska konkurencyjność i utrata zasobów: • Utrwalenie niskiego poziomu dochodów w sektorze kultury, co prowadzi do odpływu kreatywnych ludzi kultury do innych ośrodków. • Wzrost ryzyka wypalenia zawodowego wśród edukatorów i liderów organizacji. • Problemy z aktualizacją wiedzy i umiejętności, co utrudnia Miastu realizację celów strategicznych związanych z kształceniem przez całe życie. • Brak rozwoju kompetencji zarządczych i relacyjnych, co utrudnia współpracę multisektorową i wykorzystanie potencjału w sektorze publicznym i biznesie. • Utrwalenie prekaryjności i wysokiego poziomu stresu w organizacjach pozarządowych, które żyją „od projektu do projektu”.

II. ROZWÓJ DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH I ANIMACYJNYCH	Oferta edukacyjna jest niewystarczająca w stosunku do zapotrzebowania, na zajęcia dla dzieci są długie listy rezerwowe. Zauważalny jest brak oferty dla studentów i dorosłych aktywnych zawodowo mieszkańców. Istnieje potrzeba rozwinięcia oferty dostępnej na białostockich osiedlach. Kultura jest idealnym spoiwem do wzmacniania wspólnoty lokalnej i integracji, w tym osób z doświadczeniem migracji. Dorosłym uczestnikom brakuje otwartych i niekomercyjnych przestrzeni na swobodną, oddolną działalność twórczą.	• Marginalizacja większości mieszkańców w wieku 23-60 lat w dostępie do edukacji kulturowej. • Frustracja i odpływ aktywności poza instytucje lub poza miasto. • Utrzymanie dominacji działań w centrum miasta i brak rozwoju aktywności na osiedlach (centralizacja). • Ograniczenie możliwości budowania więzi społecznych i rozwoju kapitału społecznego. Izolacja i spadek kapitału społecznego: • Niewykorzystanie potencjału kultury jako spoiwa do integracji cudzoziemców, co prowadzi do wykluczenia społecznego i problemów z asymilacją kulturową. • Utrwalenie braku niekomercyjnych, ogólnodostępnych przestrzeni dla oddolnej działalności twórczej, co skutkuje odpływem dorosłych uczestników kultury poza instytucje lub poza Białystok. • Narastająca izolacja społeczna i polaryzacja wynikająca z braku działań integracyjnych i aktywności lokalnej. • Brak zwiększenia samodzielności funkcjonalnej osiedli i utrzymanie dominacji oferty w centrum miasta (centralizacja), co stoi w sprzeczności z SRMB 2030.
---	--	--

III. ROZWÓJ DOSTĘPNOŚCI W OBSZARZE KULTURY	Instytucje nie radzą sobie dobrze z zapewnieniem równego dostępu; osoby z niepełnosprawnością napotykać liczne bariery architektoniczne i sensoryczne. Istnieje rozdźwięk między wymogami prawnymi a realną możliwością wejścia do budynku i skorzystania z oferty (np. brak wind na piętra dla dzieci na wózkach, problemy z toaletami). Ogłoszenia o wydarzeniach z reguły nie zawierają informacji o dostępności. Zajęcia dla grup zorganizowanych i dorosłych często odbywają się w godzinach utrudniających udział osobom pracującym. Występuje infantyilizacja w komunikacji z osobami z niepełnosprawnością.	• Wykluczenie dużych grup uczestników, w tym osób z niepełnosprawnością ruchową (blisko 40 tys. osób) i sensoryczną. • Ograniczenie udziału dorosłych aktywnych zawodowo ze względu na brak elastyczności czasowej instytucji. Utrudnienia prowadzą do rezygnacji z uczestnictwa (ciągłe proszenie o pomoc). Brak ujednoliconych wytycznych (np. dotyczących asystentów czy stosowania prostego języka). - Wykluczenie systemowe i brak autonomii: • Trwałe wykluczenie osób z niepełnosprawnościami (np. ruchową, wzrokową), które muszą mierzyć się z licznymi barierami architektonicznymi (np. brak wind na piętrach) i są zmuszone do rezygnacji z uczestnictwa w kulturze lub ciągłego proszenia o pomoc, co jest sprzeczne z ideą pełnej dostępności. • Utrwalenie infantyilizacji osób z niepełnosprawnością na poziomie interakcyjnym. • Niemożność realizacji priorytetów SRMB 2030 w zakresie Powszechnej Dostępności (P2) oraz Inteligentnych Warunków Życia (C6), prowadząca do spadku jakości życia osób ze szczególnymi potrzebami. • Spontaniczność pozostaje niemożliwa dla osób z niepełnosprawnościami, gdyż uczestnictwo wymaga szczegółowego planowania.
---	--	---

IV. DZIAŁANIA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻO- NEGO ROZWOJU	Cele ekologiczne mają luźne powiązanie z działaniami edukacyjnymi, pomimo że Strategia Rozwoju Miasta kładzie nacisk na ekomiasto i zrównoważony rozwój. Kultura powinna dążyć w kierunku obiegu zamkniętego. Istnieje postulat edukatorów dotyczący współdzielenia zasobów i utworzenia wspólnego magazynu materiałów z odzysku (Zasobnika).	• Brak realizacji celów strategicznych Miasta związanych z ekologią. Marnotrawstwo zasobów z powodu braku mechanizmów współdzielenia materiałów („Zasobnika”). • Utrata możliwości edukowania w zakresie ekologii i Land Art. Marnotrawstwo i brak świadomości ekologicznej: • Utrzymanie luźnego powiązania działań edukacyjnych z ekologią, co uniemożliwia realizację strategicznych celów Miasta w zakresie Ekonomii Obiegu Zamkniętego (GOZ) (S1) oraz Ekomiasta. • Niewykorzystany potencjał surowcowy i energetyczny odpadów; możliwość jego zagospodarowania dzięki takim mechanizmom jak „Zasobnik”. • Brak stworzenia zintegrowanych terytorialnie programów edukacyjnych w zakresie ekokompetencji, co skutkuje niskim poziomem świadomości ekologicznej i wrażliwości społecznej.
--	---	---

V. ZARZĄDZANIE WIEDZĄ I RZECZNICTWO	Poziom wydatków na kulturę per capita plasuje Białystok na 14. miejscu wśród 18 miast wojewódzkich, co dowodzi ograniczonego potencjału finansowego. Brakuje cyklicznych i szeroko zakrojonych badań diagnostycznych i ewaluacyjnych. Utrudniona komunikacja zewnętrzna, kalendarz wydarzeń jest niewidoczny. Deficyt przestrzeni do dyskusji między interesariuszami oraz brak uwspólnionej definicji edukacji kulturowej.	• Utrzymanie niskiego poziomu finansowania kultury w Białymstoku. Podejmowanie decyzji dotyczących programów w oparciu o błędne założenia i mity (np. o braku zainteresowania dorosłych). • Niska efektywność promocji (odbiorcy dowiadują się przypadkiem lub zbyt późno). Brak uwspólnienia celów prowadzi do rozdrobnienia pola edukacji kulturowej, które realizuje strategie przetrwania, a nie rozwoju. Decyzje oparte na mitach i fragmentaryzacja: • Podejmowanie decyzji dotyczących programów i działań w oparciu o błędne założenia, a nie realną wiedzę i diagnozę potrzeb (np. założenie o braku zainteresowania dorosłych). • Trudności w efektywnej ocenie własnych działań, ponieważ raportowanie jest skoncentrowane na wskaźnikach ilościowych (frekwencja), które zamazują faktyczny obraz i nie oddają jakości ani intensywności. • Marginalizacja instytucji i niska efektywność promocji, ponieważ odbiorcy dowiadują się o wydarzeniach „przypadkiem lub zbyt późno”. • Utrwalenie fragmentaryzacji pola edukacji kulturowej z powodu braku uwspólnionej definicji i wspólnych celów, co sprzyja „strategiom przetrwania niż rozwoju”. • Opór instytucjonalny przed mówieniem o trudnościach, błędach i niepowodzeniach, co uniemożliwia wykorzystanie ich jako źródła wiedzy na przyszłość.
--	---	---

V. PROGRAMY WDRAŻAJĄCE

CEL STRATEGICZNY A: WSPARCIE KADR KULTURY (wiedza i dobrostan)

Cel ten koncentruje się na podnoszeniu kompetencji, zapewnieniu odpowiednich warunków pracy, docenianiu i dbaniu o dobrostan białostockiej kadry kultury.

Programy wdrażające

1. Rozwój kompetencji i profesjonalizacja zawodu edukatora i animatora:

działania mające na celu profesjonalizację zawodu edukatora i animatora, a także wzmocnienie widoczności edukatorów (poprzez ich podpisywanie w materiałach, ofertach i mediach społecznościowych, tak jak kuratorów i koordynatorów wystaw).

2. Szkolenia i programy inspiracyjne:

organizacja programów szkoleniowych, takich jak *Laboratorium PEK* (warsztaty dla białostockich kadr kultury), cyklicznych warsztatów dla edukatorów i animatorów oraz wyjazdów „wytchnieniowo-inspiracyjnych”.

3. Wsparcie merytoryczne i narzędziowe:

dla młodych i początkujących edukatorów i animatorów.

4. System rezydencji i wymiany:

ustanowienie programu rezydencji artystyczno-animatorskich na osiedlach oraz *Programu Wizyt Studyjnych*.

5. Sieciowanie i wymiana doświadczeń:

organizowanie spotkań i konferencji dla edukatorów ukierunkowanych na wymianę doświadczeń i praktyk, coroczna Konferencja Dobrych Praktyk w Kulturze.

6. Wzmacnianie statusu twórcy i warunków pracy:

wprowadzenie zasad traktowania edukatorów jako pełnoprawnych twórców i liderów zmiany społecznej (poprzez umowy z prawami autorskimi) oraz wzmacnianie lokalnych artystów i animatorów poprzez stypendia i nagrody Prezydenta z uwzględnieniem ich działań w Białymstoku.

7. Dostęp do pracowni i przestrzeni twórczych:

wynajem pracowni artystycznych na stałych i określonych warunkach, z jednoczesnym zwiększeniem liczby lokali z przeznaczeniem na pracownie artystyczne z zastosowaniem zasady kadencyjności wynajmu.

8. Rozwój i promocja wolontariatu:

w obszarze kultury i edukacji kulturowej.

CEL STRATEGICZNY B: ROZWÓJ DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH I ANIMACYJNYCH

Ten cel koncentruje się na poszerzeniu oferty kulturalnej, aktywizacji osiedlowej oraz budowaniu i wzmacnianiu wspólnoty lokalnej.

Programy wdrażające

1. System wsparcia inicjatyw oddolnych:

uwzględnienie w *Małych Grantach projektów osiedlowych – proekologicznych* oraz konkursów grantowych na inicjatywy, w tym wspieranie i promowanie dobrych praktyk inicjatyw osiedlowych.

2. Aktywizacja i decentralizacja kultury na osiedlach:

powołanie Punktów Działań na osiedlach lub *Mobilnych Punktów Działań*. Obejmuje to również program rezydencji osiedlowych dla animatorów.

3. Wydarzenia wzmacniające wspólnotę:

organizowanie wydarzeń międzypokoleniowych oraz wydarzeń integracyjnych dla mieszkańców Białegostoku i osób z doświadczeniem migracji z uwagi na fakt, że kultura jest idealnym spoiwem dla wzmacniania wspólnoty lokalnej.

4. Współpraca instytucji ze szkołami i edukacja historyczno-ludowa:

wzmocnienie szkolnych bibliotek, organizowanie spotkań w szkołach z twórcami tworzącymi w Białymstoku.

5. Otwarcie instytucji na niezrzeszonych twórców:

umożliwienie niezrzeszonym edukatorom kultury i mieszkańcom zorganizowania warsztatów w ramach otwartej przestrzeni w galeriach sztuki i muzeach (na podstawie aplikacji), a także organizacja cyklicznego konkursu na realizację wystawy/działania edukatorskiego w instytucjach kultury.

6. Promocja kultury i turystyka:

promocja podlaskiej kultury i rzemiosła, w tym m.in. zintegrowanie i wspólna promocja kulturalnej oferty miasta dla turystów oraz organizacja Weekendu Otwartych Pracowni Artystycznych.

7. Poszerzenie zasięgu działań:

organizacja oferty z zakresu edukacji kulturowej poza instytucjami (np. w placówkach szpitalnych i opiekuńczych).

CEL STRATEGICZNY C: ROZWÓJ DOSTĘPNOŚCI W OBSZARZE KULTURY

Cel ten dotyczy likwidacji barier – fizycznych, komunikacyjnych i technologicznych – w dostępie do oferty kulturalnej.

Programy wdrażające

1. Zapewnienie dostępności oferty kulturalnej i artystycznej dla osób ze szczególnymi potrzebami:

kompleksowe zadbanie o dostępność wystaw.

2. Dostępność językowa i komunikacyjna:

uproszczenie języka wystaw (stosowanie prostego języka) i języka komunikacji podczas oprowadzania i warsztatów oraz organizacja działań warsztatowych w tym obszarze.

3. Standardy komunikacji:

stworzenie wytycznych, jak w jasny sposób konstruować opisy wystaw.

4. Dostępność czasowa:

oferta zajęć dla grup zorganizowanych w różnych godzinach (porannych i wieczornych) oraz przez cały rok (nie tylko w roku szkolnym).

5. Edukacja na wystawach:

projektowanie wystaw stałych i czasowych z założeniem wykorzystania ich do działań edukacyjnych i pracy z różnymi grupami odbiorców.

6. Współpraca z oświatą:

wspieranie instytucji kultury w nawiązaniu współpracy z placówkami oświatowymi (w tym praktyki dla uczniów szkół średnich i studentów).

CEL STRATEGICZNY D: DZIAŁANIA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Cel ten koncentruje się na wykorzystaniu potencjału kultury w kontekście ekologicznym, w kierunku obiegu zamkniętego i zrównoważonego rozwoju.

Programy wdrażające

1. Edukacja kulturowa w przestrzeni przyrodniczej:

prowadzenie działań w przestrzeni przyrodniczej.

2. Gospodarka zasobami w kulturze (Zasobnik):

Stworzenie „Zasobnika” umożliwiającego wymianę kompetencji kadr oraz udostępnianie niewykorzystanych zasobów materialnych w ramach różnych

projektów i działań realizowanych przez instytucje kultury i inne podmioty kultury mające na celu wspieranie zrównoważonego rozwoju.

3. Land Art i sztuka w krajobrazie:

poparcie dla tworzenia instalacji oraz inicjatyw w formule tzw. „sztuka ziemi” („land art”).

4. Monitoring i promocja działań zrównoważonego rozwoju:

stworzenie i stała aktualizacja mapy zawierającej dokumentację projektów dotyczących kultury i ekologii, dostępnej dla mieszkańców i turystów.

CEL STRATEGICZNY E: ZARZĄDZANIE WIEDZĄ I RZECZNICTWO

Niniejszy cel dotyczy zbierania danych, diagnozowania potrzeb, strategicznego pozycjonowania edukacji oraz efektywnej komunikacji Programu.

Programy wdrażające

1. Badania i diagnozy:

realizacja działań badawczych w obszarze edukacji kulturowej, w tym m.in. badania dobrostanu kadr kultury, diagnozy dotyczące potrzeb kulturalnych różnych grup mieszkańców, w tym przedstawicieli różnych mniejszości.

2. Rzecznictwo i wzmocnienie strukturalne:

prowadzenie rzecznictwa za rozwiązaniami na rzecz edukacji i animacji kulturowej, w tym w szczególności zachęcanie do strukturalnego wzmocnienia pozycji edukacji w instytucjach.

3. Dialog strategiczny:

organizowanie cyklicznych spotkań w formie okrągłego stołu dla kadr kultury, odbiorców kultury (mieszkańców) i przedstawicieli władz miasta.

4. Komunikacja zewnętrzna i widoczność:

udostępnianie informacji na temat wystaw i wydarzeń poprzez różnorodne kanały informacyjne, a także promocja w przestrzeni publicznej i w komunikacji miejskiej.

5. Platformy informacyjne i zasobowe:

popularyzacja strony internetowej Programu, na której podmioty realizujące działalność w obszarze kultury i edukacji będą mogły udostępniać informacje na temat zasobów oraz stworzenie baz wszystkich instytucji kultury i innych podmiotów kultury działających na terenie miasta. Przeprowadzenie samospisu kultury w mieście.

6. Promocja liderów lokalnych:

promowanie aktywnych animatorów, artystów i liderów społeczności lokalnych z wykorzystaniem mediów społecznościowych (np. w formie cyklicznych podcastów lub spotkań online).

7. Organizacja konferencji podsumowujących lub inaugurujących kolejny rok działalności Programu:

a także włączanie się (także jako gospodarz) w ogólnopolskie konferencje i spotkania środowiska edukacji i animacji kulturowej.

VI. HARMONOGRAM WDRAŻANIA

Nazwa programu	Czas realizacji (rok)	Wskaźnik realizacji
CEL STRATEGICZNY A: WSPARCIE KADR KULTURY (wiedza i dobrostan)		
Rozwój kompetencji i profesjonalizacja zawodu edukatora i animatora	cyklicznie od 2026	Kampania na rzecz wzmocnienia widoczności edukatorów.
Szkolenia i programy inspiracyjne	cyklicznie od 2026	Przeprowadzenie co roku minimum jednego programu szkoleniowego. Od 2027 przeprowadzenie rocznie min. 1 wyjazdu.
Wsparcie merytoryczne i narzędziowe	2029	Stworzenie <i>Narzędziownika</i> dla środowiska twórczego i jego dystrybucja (po badaniach ewaluacyjnych).
System rezydencji i wizyty studyjne	2027 cyklicznie od 2028	Program Wizyt Studyjnych (od 2027 min. 1 rocznie). Ustanowienie programu rezydencji środowiska twórczego na osiedlach (2028).
Sieciowanie i wymiana doświadczeń	cyklicznie od 2026	Co najmniej jedno wydarzenie o charakterze sieciującym w roku.
Wzmacnianie statusu twórcy i warunków pracy	cyklicznie od 2027	Rzecznictwo w sprawie traktowania edukatorów jako pełnoprawnych twórców i liderów zmiany społecznej (np. poprzez umowy z prawami autorskimi) oraz wzmacnianie lokalnych artystów i animatorów stypendiami i nagrodami (nagroda PEK).
Dostęp do pracowni i przestrzeni twórczych	działanie stałe od 2027	Regulamin wynajmu pracowni artystycznych opracowany i uruchomiony.

Rozwój i promocja wolontariatu	działanie stałe od 2027	Zasady wdrażania wolontariatu opracowane i wdrażane
CEL STRATEGICZNY B: ROZWÓJ DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH I ANIMACYJNYCH		
System wsparcia inicjatyw lokalnych	cyklicznie od 2028	Prezentacja dobrych praktyk (1 rocznie).
Aktywizacja i decentralizacja kultury na osiedlach	2027	Zrealizowane co najmniej 3 inicjatyw rocznie z zakresu edukacji kulturowej (3 osiedla).
Wydarzenia wzmacniające wspólnotę	cyklicznie od 2027	Wydarzenia międzypokoleniowe oraz wydarzenia integracyjne dla mieszkańców i osób z doświadczeniem migracji corocznie organizowane (min. 3 inicjatywy).
Współpraca instytucji ze szkołami i edukacja historyczno-ludowa	cyklicznie od 2027	Działania realizowane ze szkołami (w tym szkolnymi bibliotekami (min. 3 rocznie).
Otwarcie instytucji na niezrzeszonych twórców	2029	Konkurs na realizację wystawy/działania edukatorskiego w instytucjach realizowany corocznie.
Promocja kultury i turystyka	cyklicznie od 2026	Opracowany i wdrożony plan promocji środowiska twórczego (Weekend Otwartych Pracowni; Białostocka Noc Kultury).
Poszerzenie zasięgu działań	cyklicznie od 2028	Działania z zakresu edukacji kulturowej poza instytucjami corocznie organizowane (min.7).
CEL STRATEGICZNY C: ROZWÓJ DOSTĘPNOŚCI W OBSZARZE KULTURY		
Zapewnienie dostępności oferty kulturalnej i artystycznej dla osób ze szczególnymi potrzebami	cyklicznie od 2026	Działania na rzecz dostępności wdrażane w poszczególnych instytucjach.
Dostępność językowa i komunikacyjna	cyklicznie od 2026	Opracowanie zasad dotyczących stosowania prostego języka podczas wydarzeń.
Standardy komunikacji	2027	Partycypacyjne opracowanie standardów komunikacji z uczestnikami wydarzeń.

Dostępność czasowa	2027	Oferta zajęć dla grup zorganizowanych w różnych godzinach (porannych i wieczornych) oraz przez cały rok (nie tylko w roku szkolnym) zaprogramowana i wdrożona.
Edukacja na wystawach	od 2027	Standardy projektowania wystaw opracowane
Współpraca z oświatą	Działanie cyklicznie od 2027	Wspieranie instytucji kultury w nawiązaniu współpracy z placówkami oświatowymi (w tym praktyki dla uczniów szkół średnich i studentów).
CEL STRATEGICZNY D: DZIAŁANIA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU		
Edukacja kulturowa w przestrzeni przyrodniczej	cyklicznie od 2027	Działania z zakresu edukacji kulturowej w przestrzeni przyrodniczej corocznie organizowane (min. 3 rocznie).
Gospodarka zasobami w kulturze („Zasobnik”)	2029	„Zasobnik” umożliwiający udostępnianie niewykorzystanych zasobów w ramach różnych projektów i działań uruchomiony.
Land Art i sztuka w krajobrazie	cyklicznie od 2029	Działania ekologiczne w przestrzeni publicznej miasta (min. 3 rocznie).
Monitoring i promocja działań zrównoważonego rozwoju	cyklicznie od 2030	Tworzenie i stała aktualizacja mapy zawierającej dokumentację projektów dotyczących kultury i ekologii, dostępnej dla mieszkańców i turystów.
CEL STRATEGICZNY E: ZARZĄDZANIE WIEDZĄ I RZECZNICTWO		
Badania i diagnozy	2026-2029; 2029-2032	Zrealizowane co najmniej 2 projekty badawczo-diagnostyczne.
Rzecznictwo i wzmocnienie strukturalne	od 2026	Opracowanie kampanii, działania rzecznicze.
Dialog strategiczny	cyklicznie od 2026	Spotkania organizowane co najmniej raz w roku.
Komunikacja zewnętrzna i widoczność	od 2026	Strategia promocji Programu PEK i jego wdrożenie.

Platformy informacyjne i zasobowe	od 2026	Systematycznie aktualizowana strona internetowa, comiesięczny kalendarz wydarzeń.
Promocja liderów lokalnych	cyklicznie od 2026	Podcasty i spotkania online realizowane corocznie (min. 6 rocznie).
Organizacja konferencji	cyklicznie od 2026	Konferencja organizowana przynajmniej raz w roku.

VII. ZASADY PROGRAMU

PEK będzie realizowany zgodnie z następującymi zasadami:

- **partnerstwo i współpraca** – oznacza zaangażowanie i współudział w procesie planowania i realizacji podmiotów publicznych, prywatnych oraz przedstawicieli III sektora oraz działanie podmiotów kultury w sposób kooperacyjny – nie konkurencyjny;
- **otwartości i dostępności** – polega na otwartości podmiotów kultury na różnorodne potrzeby potencjalnych odbiorców; na zmiany zachodzące w otoczeniu; działania na rzecz usunięcia barier w dostępie do oferty kulturalnej; stosowanie zasad projektowania uniwersalnego;
- **łączenia potencjałów** – polega na zrzeszaniu się w sieciach; na łączeniu dziedzin, metod i narzędzi, w celu realizacji zadań w sposób bardziej kreatywny i efektywny;
- **transparentności** – realizacja działań i wspieranie przedsięwzięć w oparciu o jasne i zrozumiałe zasady;
- **różnorodności** – wspieranie jak najszerszego spektrum działań i podmiotów z pola kultury;
- **odpowiedzialnego rozwoju** – zakłada uwzględnianie aspektów środowiskowych, jak i ładu pracowniczego w realizacji działań w ramach PEK, ale też w bieżącym funkcjonowaniu różnorodnych podmiotów kultury.

Zasady te powinny stanowić ramy do realizacji wszelkich działania w ramach Programu. Każdy program, projekt lub inne działanie wdrażane w ramach PEK powinno być realizowane z uwzględnieniem powyższych zasad lub zmierzać do ich realizacji.

VIII. ZARZĄDZANIE, MONITORING, EWALUACJA

ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

Operatorem Programu na lata 2026-2032 będzie Galeria im. Słędzińskich. Jednocześnie nadzór nad realizacją, w tym kontrolę zgodności realizacji celów Programu będzie prowadzić Departament Kultury, Promocji i Sportu Urzędu Miejskiego w Białymstoku.

Główne kierunki działania Programu będzie wyznaczać Rada Programowa PEK (dalej Rada), powołana przez Prezydenta Miasta Białegostoku. W skład Rady, liczącej od 7 do 9 osób, wejdą

przedstawiciele białostockich instytucji kultury, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych, oświaty, środowiska artystycznego i niezależnych edukatorów oraz animatorów (osoby wskazane przez operatora programu PEK).

REALIZATORZY PROGRAMU

Wdrażaniem programu na poziomie operacyjnym będą w szczególności:

- Operator Programu;
- instytucje kultury, dla których organizatorem jest Miasto Białystok (Białostocki Ośrodek Kultury, Białostocki Teatr Lalek, Dom Kultury „Śródmieście” w Białymstoku, Galeria Arsenał w Białymstoku, Galeria im. Sleńdzińskich, Muzeum Pamięci Sybiru, Muzeum Wojska w Białymstoku);
- organizacje pozarządowe w szczególności w zakresie realizacji projektów finansowanych ze środków Miasta Białystok w ramach otwartych konkursów ofert;
- stypendyści artystyczni Prezydenta Miasta Białegostoku;
- Partnerzy Programu – pozostałe instytucje (w tym filie biblioteczne finansowane przez Miasto Białystok) i organizacje realizujące projekty we współpracy z Operatorem.

Operator Programu stworzy zespół projektowy składający się z minimum trzech osób:

1. Kierownik/Kierowniczka Programu
 - odpowiada za całość realizacji Programu;
 - nadzoruje budżet;
 - prowadzi współpracę z Miastem i Radą/zespołem ekspertów;
 - dba o harmonogram, spójność działań oraz jakość wdrożeń;
 - reprezentuje Program na zewnątrz.
2. Specjalista/Specjalistka ds. organizacji wydarzeń i współpracy z partnerami
 - koordynuje działania realizowane w ramach PEK;
 - współpracuje z instytucjami kultury, NGO, szkołami i animatorami;
 - wspiera logistykę i realizację działań w terenie (np. osiedla);
 - prowadzi dokumentację rzeczową i raportową.
3. Specjalista/Specjalistka ds. komunikacji i promocji
 - prowadzi stronę internetową Programu oraz kanały komunikacji;
 - przygotowuje materiały informacyjne i promocyjne;
 - dba o spójność komunikacji (w tym standardy dostępności);
 - wspiera instytucje i partnerów w informowaniu o działaniach.

Operator Programu będzie odpowiedzialny w szczególności za koordynację działań, promocję Programu, stworzenie internetowych narzędzi do promocji i zarządzania wiedzą oraz realizację działań badawczych, w tym ewaluację.

MONITORING I EWALUACJA

Podstawowym założeniem działań monitoringowych i ewaluacyjnych jest weryfikacja realizacji zasad porządkujących Program. W programach przewidziano formy wsparcia, którym towarzyszy system sprawozdawczy, obejmujący podstawowe informacje dotyczące realizacji działań. Są to:

- dotacja celowa dla instytucji kultury pełniącej funkcję Operatora Programu;
- dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest Miasto Białystok;
- otwarte konkursy ofert dla organizacji pozarządowych z zakresu kultury przy wsparciu Departamentu Gospodarki Komunalnej i Środowiska;
- stypendia artystyczne.

Podstawowymi kryteriami ewaluacji Programu są:

- **trafność**, rozumiana jako adekwatność przyjętych celów i form realizacji działań wobec zdiagnozowanych potrzeb;
- **skuteczność**, rozumiana jako stopień osiągnięcia założonych celów.

Rekomenduje się realizację ewaluacji w podstawowym zakresie (w 2029 r.) mid-term oraz ewaluacji końcowej (w 2032 r.). W razie zaistnienia nieprzewidzianych zdarzeń mających znaczący wpływ na realizację Programu, rekomenduje się przeprowadzenie dostosowanej do potrzeb ewaluacji *ad hoc*, w celu wypracowania rekomendacji do nowych kierunków działań.

IX. FINANSOWANIE

Finansowanie Programu opiera się przede wszystkim na środkach własnych Miasta Białegostoku. Operator Programu będzie otrzymywał coroczną dotację celową na potrzeby realizacji PEK. Ponadto działania w ramach PEK będzie można realizować w ramach otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych i stypendiów artystycznych.

Równolegle wszystkie podmioty wymienione jako realizatorzy Programu, mogą sami lub w partnerstwie pozyskiwać dodatkowe środki na realizację Programu ze źródeł zewnętrznych.